

TÜRK MİLLETİNİN AZİZ ŞEFİ,

MUHTEREM MİSAFİRLER,

BÜYÜK TEMYİZİN MUHTEREM HÂKİMLERİ.

Geçen adlî yılı açtığımız tarihten bugüne kadar tam bir yıl geçti. Şu anda Türkiye'nin tekml mahkemeleri tatil devresinden yeni çalışma devresine girmiş bulunuyor. Her eylül ayının altıncı günü tekerrür eden bu olay, yıllık kaza faaliyeti için bir başlangıç teşkil etmektedir. Kanunun buna işaret etmekte oluşu da kaza işlerinde modern bir Devlet için zaruri görülen ittîrâd ve mükemmeliyetin teyidi demek olur.

Adlî yılın başladığı günde kâza organlarının başında gelen Temyiz Mahkemenizin bir tören yapmasından daha tabii ne olabilir?

Yurdumuz için, memleketimiz adliyesi için adlî yılın başlangıç gününü takvim yaprakları arasında işaretlemek adeti pek yenidir. Hatta bu konuda bir adetten bahsetmek mümkün görülmiyebilir. Zira, biz hukuk mahsupları adetten söz açtığımızda uzun zaman değişmeksizin tekrarlanan gelen ve yazılı olmıyan hukuk kuralını düşünürüz. Burada kasdetmek istediğim âdet, tabir caiz ise (tören - âdet) adı verilebilecek olan bir alışkanlıktan başka bir şey olmayacaktır.

Temyiz Mahkemesi'nin çalışma devresine girdiği günde merasimli bir toplantı yapmasından daha tabii bir şey olmayacağı ve bu toplantılarda faydalı hasbihaller yapılacağı içindir ki, bunların her yılın aynı gününde tekrarlanacağını ve böylece güzel bir meslek âdetinin teessüs edeceğini söylemek benim için bir bahtiyarlık vesilesidir.

Adlî yıl başlangıcı toplantılarının meslek hayatı ve meslek terbiyesi bakımlarından haiz olduğu faydalardan başka, müsbet bir takım neticeler de doğuracağından şüphe edilmemelidir.

Gerçekten, bu toplantılar, bir taraftan, halk kitleleri ile yüksek kaza uzvu arasında bir münasebet yaşatmak; diğer taraftan da geçmiş adlî yıl içerisindeki çalışmalara dair topluca malûmatın bir arada gözden geçirilmesi bakımlarından önemli neticeler ortaya çıkarabilir.

Gelenek, belli bir müesseseye şahsiyet verdikten başka o müessesenin büyüklüğünü ve milliliğini tebarüz ettiren manevi unsurların başında gelenlerdendir. Binaenaleyh, onun meydana gelmesini, devamını ve yerleşmesini temine çalışmak, ilgilendirdiği müessesenin bakası ve ilerisi için son derece lüzumludur.

Adalet, her şeyden önce bir duyuş meselesidir, bir duygu işidir. Geniş fert topluluklarında adaletin bir his olarak yaşamakta devamı sayesinde hukuka uygun bir devlet hayatı sağlanabilir.

Mahkemeye başvurulabilmek hususunda vatandaşa gösterilen kolaylık, hâkimin kararlarındaki isabet, adalet mekanizmasına itimadı ve alışkanlığı artırır. Bu neticeyi her yönden ve bütün imkânlarla gerçekleştirmek zaruridir.

Temyizin Büyük Hâkimleri,

Kaza organlarımızın en üstünü teşkil eden heyetinizin bu yıl başlangıcı toplanmasında, geçen faaliyet yılı hakkında izahlarda bulunulması, bazan rakamlar verilmesi, dilekler ifade edilmesi, halk kitlesinin adalet duygusu ile bir temasa geliş vesilesi oluyor. Bu itibarla toplantımızın (ruhsal - toplumsal) tesir ve öneminden söz açmak dahi mümkündür.

Diğer taraftan her demokrasi kurulunda olduğu gibi, kaza faaliyetini ifa eden cihazlarda da, bu cihazların, hizmetlerine tahsis edilmiş buldukları vatandaşlara, bir nevi muhasebe arz etmeleri, hesap vermeleri, Cumhuriyet zihniyeti bakımından, demokrasi ülkücülüğü bakımından, bilhassa faydalı görülebilir.

Bütün bu düşünceler ile: Huzurunuzda Cumhuriyetin 21 inci adli yılını açmak için söz alıyorum.

Geçen adli yıl bizim için tatlı ve acı bir çok hatıralarını, izlerini taşıyacak bir devre oldu:

Bu tatlı hatıraların en nadide ve en çok gurur verici olanı, Milletimizin Büyük Şefi'nin Temyiz Mahkememizi ziyaret teşkil ediyor. Bu suretle hadiseyi Temyiz için uğurlu bir devir başlangıcı saymaktayız. Çünkü biz, herkesten fazla biliriz ki, adalet işi Devletin hayati işlerinin başında gelmektedir. Ve çünkü biz biliriz ve takdir ederiz ki, Devlet reisinin, bu işe gösterdiği yakın ve sıcak ilgi, milletçe yükselme yolunda bulunduğumuzun müsbet ve münakaşa kabul etmez delili ve teminatıdır.

Bu eşsiz değerdeki zevkli hatıranın yanında bizi üzen bazı hadiselerin şahidi de olduk.

Geçen yıldan bu yıla intikâlde bir kısım arkadaşlarımızı yaş haddine dair olan kanun hükümleri gereğince, istemeyerek, beraberimizde alıkoyamadık. Geçen sene saflarınız arasında yer almış bulunan bu güzide hâkimler Temyizin faal rükünleri arasından çıkmakla Temyiz ailesinin evlatları olmaktan da çıkmış bulunmadıkları gibi, hâkimlik faaliyetlerinden gayri çalışma alanlarında uzun zaman faydalı eserler yaratmak imkânlarından da alıkonulmuş sayılamazlar.

Bu yıl aramızdan ayrıldıklarını öğrenmekle cidden üzüntü duyduğumuz meslektaşlarımız sayısı altıdır. Her birisinin de gerisinde parlak birer meslek hayatı vardır. Bu arkadaşlarımız, kendilerine tevdi edilen vazifenin önemini ve büyüklüğünü bir an gözönünden ayırmaksızın tam bir feragatle ve şaşmaz bir doğrulukla meslek hayatlarının sonuna gelmişlerdir. Hepsinde de kanunu her şeyin üstünde tutmak ve daima hâkim kılmak endişesi ikinci bir tabiat halinde yaşamıştır. Bu arkadaşlarımızdan muhterem Nail Tarhan, Millî Mücadelenin kararsızlık günlerinde henüz asliye hâkimi bulunduğu bir sırada memleket davasına ihanet eden o zamanki İstanbul Hükümeti'nin en büyük şahsiyetinin idamına karar vermekte hiç bir tereddüt eseri göstermemiştir; bu arkadaşımızın hâkimlik hayatında kendi için ayrı bir şeref teşkil eden bu hadiseyi tek mil genç hâkimlerimizin dikkat nazarları önünde ibretle sermek benim için bir vazifedir. Böylece hepsinin de, henüz pek taze olduğunda şüphe etmediğim dimağlarında Devletin kanununu her zaman muzaffer kılmak fikrine hiç bir endişe ve hiç bir istikbal korkusu veya tereddüt tekaddüm etmemelidir.

Gerek Nail Tarhan'ı, gerekse Tefvik Eteü, Niyazi Kayalar, Ulvi Beydaę, Fevzi Onat ve Hilmi Kışlalı arkadaşlarımızı Temyiz Heyetiniz adına sevgi ve ilgi ile selâmlar ve yılmadan ve bıkmadan ibraz ettikleri faaliyet için kendilerine teşekkür ederim.

Sizlere yüksek mahkemenizin faaliyetlerinden bahsetmezden önce, geçen yıl içerisinde yüreklerimizi acılarıyla sızlatan bir hatırayı anlatmak ıztırarındayım. Mahmut Esat Bozkurt'u toprağa verdik.

Bir Devletin Hükümet işleri arasında en başta yer verdiği adliye işlerini yıllarca zaman başarı ile yürütmüş olan bu değerli memleket çocuğu çok vakitsiz ölümü ile hepimizi acılar içerisinde bıraktı..

Mahmut Esat Bozkurt'un Cumhuriyetin Adliye tarihinde önemli bir mevkiî vardır. Adliye Vekilliğinde bulunduğu müddetçe çok yüksek kabiliyette bir Devlet adamı olmak vasıflarını göstermiş idi. Cumhuriyet adliyesine yaptığı hizmetleri başlıca iki safhada mütalâa etmek kabildir:

- 1- Büyük inkılâp kanunlarının ihzarındaki çalışmaları,
- 2- inkılâp kanunlarının tatbikini sağlayacak kadroların teşkili.

Türk Kanunu Medenisi ile onun bir parçasını meydana getiren Borçlar Kanununun, Türk Ceza Kanununun, Usul ve icra Kanunları ile Ticaret Kanunlarının hazırlanması hep birinci safha ile ilgili işler olmuştu.

Kadro teşkili işi uzunca vadeli bir iş olmakla beraber bu davanın en esaslı ve katî bir surette ele alınmış olduğuna "Ankara Hukuk Mektebi'nin" kuruluşundaki alâkası canlı bir delildir.

İnkılâp kanunlarının memleketimiz insanların görüş ve yaşayış şekilleri üzerinde yaptığı derin tesirleri ve Ankara'da kurulan Hukuk Müessesesinin memleket irfan hayatında oynadığı ehemmiyetli rolü ne kadar tebarüz ettirsek yine azdır.

Aziz Dinleyenlerim,

Bu yıl, başlangıcı toplantısından faydalanarak Yüksek Mahkemenin geçen devre içerisindeki faaliyet bilançosunu gözleriniz önünde çizmek isterim. Yalnız bu teşebbüse girişmezden önce bir nokta üzerinde dikkatlerinizi toplamanızı rica edeceğim. Bir Yüksek Mahkemenin faaliyetlerinde sayının hemen hemen hiç ehemmiyeti olmamak lazımgelir. Çünkü Yüksek Mahkeme, düzenleyici, yol gösterici, genel prensipleri tesbit edici bir kaza yeridir. Bu prensiplerin, bu nâzım esasların bir veya müteaddit olmasının büyük kıymeti yoktur. Mühim olan şey, Yüksek Mahkemenin içtihatlarıdır. Böyle olunca, benim vazifem buradan Temyizin içtihat konusu üzerinde tesbit ettiği esasları tahlil etmek olmalı idi. Bunu yapmak ve başarmak büsbütün imkânsız değilse de, bir açılış töreninin işgal etmesi mutad olan zamanı çok aşırı ölçüde sıçramak tehlikesini yenemeyeceğim için onu tecrübe etmekten zaruri olarak vazgeçmek zorunda bulunuyoruz.

Şu kadar var ki, memleketimiz adlî teşkilâtının hususiyetleri içerisinde Temyizin ifa etmekte olduğu vazifelerin yalnız madde itibariyle değil, hacim bakımından da ne

mertebe geniş olduğu düşünülecek olursa yüksek kaza merciinin omuzları üzerinde ağırlığını hissettiren yükün derecesi hakkında bir fikir vermek faydalı olacaktır sanırım. Bu maksatlardır ki, bazı rakamlar üzerinde bir lâhza durmaklığımıza müsaade buyurmanızı rica ederim.

Temyiz Mahkememize 1943 senesi içerisinde (86843) dava dosyası gelmişti. Bunlardan (78591) tanesi aynı yıl içerisinde karara bağlanabilmiş; (8252)'si 1944 yılına devredilmişti.

1944 yılının ilk altı ayında Temyiz Mahkemesi kalemlerinde numara alan dava dosyası sayısı (49114)'ü bulmuştur. Bu tempoya göre bütün seneye ait toplamın yüzbine varacağı şüphe götürmez. İlk altı aya ait (49114) davanın (40794)'ü karara vardiirilmiş ve ne yazık ki (8320) tanesi "Devir" adı verilen muameleye tabi kılınmak gibi ağır bir mecburiyet hasıl olmuştur.

Temyize her yıl gelen bu yüz bin dosyanın tetkiki 60 temyiz hâkimine bırakılmıştır. Senenin tatil günleri ve dairelerin duruşma zamanları ile umumî heyet toplantıları ve müzakere müddetleri istisna olunursa beher temyiz hâkimi için her çalışma gününde ne kadar dosya tetkiki icabedeceğini anlamakta güçlük çekilmez.

Verdiğim rakamların birçok fikirlerde, adlî teşkilât meselesini uyandıracaklarını biliyorum. Bununla beraber, Yüksek Mahkemenin yükünün hafifletilmesi işi ile, haddi zatında bundan büsbütün farklı ve pek daha önemli bir prensip davası olan adlî teşkilât meselesini halledeceğinizi iddiaya kalkışmak isabetsiz olur. Burada dokunmak istediğim prensip davasının ikinci derece mahkemelerinin kurulması meselesi olduğunu kolayca tahmin buyurmuş olacaksınız.

Evet, adlî teşkilâtımız içerisine ikinci bir kademe yerleştirmek fikri, Temyiz Mahkemesi'nin içerisinde bulunmakta olduğu havayı ferahlandırmak çareleri araştırılırken, zaruri ve tabii olarak bütün zihinleri işgal ediyor.

Her şeyden önce bu meselenin vaz'ı şeklinde anlaşmak icabeder. Gündelik basın olsun, meslekî yayın vasıtaları olsun bu meseleye dair yazılan yazılarda, kâh ana davanın pek ehemmiyetsiz bir parçası üzerinde faydasız ısrarlar gösteriyorlar ve kâh önceden tesbit edilmiş bulunan bir fikirden hareket ederek her ne bahasına olursa olsun onun müdafaası ile uğraşıyorlar. Bu usuller ile ne davayı teşrihe ve ne de mesele hakkında fikirlerde bir beraberlik teminine imkân olmayacağı aşikârdır.

Bir kere ortaya konmak istenen meseleye, hiçbir ciheti karanlık veya müphem kalmayacak surette ışık tevcih etmek ve onu vazih olduğu kadar basit bir şekle sokmak şarttır. Yanlış neticelerle karşılaşmak tehlikesini bertaraf etmiş olmak için de muhakeme safhalarında daima ara neticeleri büyük ve değişmez prensipler karşısına koyarak kontrol etmelidir. Ancak bu sayededir ki, bilim metodlarına uygun olarak doğru diyebileceğimiz esaslar kurulabilir.

Bu noktadan hareketle, öyle sanıyorum ki, adlî teşkilâtın çifte kademeli olarak teşkili işini de, hakiki hüviyeti ile ele almak imkân dahiline girecektir.

Bütün amaç, adaletin sağlanmasıdır. Adaletin sağlanması dediğim zaman, hem seri, hem de mümkün mertebe şaşmaz, yani katî ve binaenaleyh, âzami derecede teminatlı bir adaletin sağlanmasını kastediyorum.

Adaletin, tecellisinde süratle hareket etmek daha ziyade muhakeme usulleri kanunlarında şekillenen kaidelerin mahiyetine bağlıdır.

Katî ve garantili bir adaletin sağlanmasına gelince; bu neticenin elde edilmesi bir taraftan hâkimin kemâl derecesine, diğer taraftan da davanın çeşitli derecelerde gözden geçirilmesine tâbidir. Bu noktadan denebilir ki, bir memlekette birden ziyade mahkeme derecesinin varlığı o memleketin adalet işlerinde yüksek bir teminat bahşedecek bir olgunlukta ve durumda bulunduğunu isbat eder.

Tarih boyunca, hürriyetlerin teminatı araştırıldığı müddetçe ve demokrasi rejimleri modern kisvelerine büründükçe devletin kaygılarından biri de adalet için âzami teminatı sağlamak endişesi olmuştur. Eski devletlerin bir çoğunda adaletin yerine getirilmesinin büyük teminatı bizzat Devlet reisinin kaza işini ifa etmesi olmuştur. Eyyubiler'de ve Memlûkler'de durum böyle idi. Bu devletlerde hükümdarın Divanı Mezalim'de veya Darül'adil de hazır bulunması ve halkın davalarını görmesi en yüksek kaza teminatı demek oluyordu.

Diğer bazı devletlerde, hükümdar kaza işine karışmamıştır. Meselâ, Mo-gollar'da Yargucu'nun verdiği kararlar nihaî ve katî idi. Bu kararlara hiç kimsenin itiraza hakkı yoktu.

Bazı İslâm devletlerinde hâkimin verdiği kararın daha yüksek bir derecede gözden geçirildiğine ve yeni bir karara mevzuu teşkil ettiğine şahit oluyoruz. Kadilkuzatın tetkik ettiği meselelerden bir çoğu kadıların hükümlerine karşı yapılan itirazlardan ve mezalimin defini isteyen dileklerden ibarettir.

Asya dışında yaşamış olan kavimlerden de durum bundan farklı olmamıştır. Davayı hükümdarın veya beğın, yahut da belli bir takım heyetlerin son derece olmak üzere tetkik etmeleri, adalet işinde en yüksek, garantiyi temin düşüncesine dayanmıştır.

Bu ciheti hatırlatmaktan maksadım, mahkemelerin dereceler halinde bulunmasının beşerî bir ihtiyacın ve arzunun tatmini ile alâkalı bulunduğuna işaret etmektir. Böyle olunca, belli bir memleketin adlî teşkilâtın bir veya birkaç dereceli mahkemelere göre kurmak meselesi kaza içinde ferde aşlanmak istenen teminat derecesi ile yakından ilgili olarak karşımıza çıkar. Şu halde, meseleyi bir bahse tutuşmanın evet ve hayır suretinde değil, belki âzami emniyetin iki kademeli adlî teşkilât ile elde edilebileceğinin normal ve münakaşa edilmeyen bir esas olarak kabulü ile halline uğraşmak yerinde olur.

Hâkimin yetişme ve olgunluk derecesi ne olursa olsun bazan yanılması tehlikesi yok değildir. Böyle bir yanılmadan husule gelebilecek adaletsizlikleri yok etmek için alınacak tedbirlerden birisi de haksız karara karşı müracaat edilebilecek bir yol tesisidir. Hakkına kavuşmasız olan kimse bu yola başvurmak suretiyle yanlış kararı düzeltirebilecektir. Bu işi yapacak olan ikinci derece mahkemelerine de istinaf mahkemeleri diyoruz. Bu sıfatı ile istinaf mahkemesi, ilk mahkemenin, yani asliye mahkemesinin üstünde bir mahkeme olarak değil, sadece adalet teminatının zinciri

içerisinde bir halka teşkil ettiği ve daha büyük ölçüde emniyet sağladığı için kendisine gelen davaları görür.

istinafın mutlak bir zaruret olduğunu iddia eden büyük hukuk filozoflarının fikirlerini bir tarafa bırakarak diyebiliriz ki, muhakkak olan bir cihet varsa, o da adlî teşkilât içerisinde, muhakeme derecelerinin çokluğunun inkâr kabul etmez faydaları haiz bulunduğudır. Gerçi, istinafa aleyhtar müellifler onun bu faydalarını da büsbütün hiçe indiriyorlar. Hattâ, bunların iddialarından biri de istinafın faydasızlığıdır.

Doktrin münakaşalarının sahası dışına çıkacak olursak salim bir hukuk tekniği zihniyeti ile tesbit edeceklerimiz sadece istinafın faydalı bir kurul olacağından ibaret kalmayacaktır.

Muayyen bir adlî kuruluş sistemi içerisinde istinaf kademesinin mevcudiyeti sırf bir adalet teminatı vasıtası olunca temyizden aldığınızı ona vermek mevcut durumu değiştirmez. Zira, fiilen, yaptığınız iş merci değiştirmekten ibaret kalır. Temyizin meşguliyet alanlarına giren maddelerin büyük çoğunluğuna yine dokunmamak zaruridir. Teminat derecesinin takviyesi, ancak temyiz ile asliye mahkemeleri arasına sokacağımız, teşekküllerle mümkün olacaktır.

istinaf ve temyiz başka şeylerdir. Ve başka başka kaldıkları müddetçe de birinin faaliyet hacmi diğerinin varlığına tabi olamaz. Memleketimizde hali hazırda istinaf mahkemeleri mevcut olmadığı halde temyiz kadrolarının üstlendikleri vazifeleri başarmakta gösterdikleri gayret bu fikrimizi teyit edecek mahiyettedir. Demek isterim ki, temyiz için hizmetleri ve işleyişi bakımından düşünülecek ve hatıra gelecek tedbirler istinaf mahkemelerinin mevcudiyetinden müstakildirler, istinaf teşkilâtı mevcut olsa da olmasa da temyiz mekanizmasının kendine mahsus, fonksiyonları ve bu fonksiyonların icabettireceği çeşitli meseleler ile halledici tedbirler bahis mevzuu olacaktır.